

Eugenia Iwona Laska

Czas uczestnictwa w edukacji przedszkolnej a poziom gotowości do pisania osiągany przez 6-latki z przedszkola i oddziału przedszkolnego

---

Nauczyciel i Szkoła 3-4 (20-21), 281-295

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eugenia Iwona Laska

Czas uczestnictwa w edukacji przedszkolnej a poziom gotowości do pisania osiągnany przez 6-latkę z przedszkola i oddziału przedszkolnego

Wprowadzenie

Dziś uważa się, że globalizacja jest nieuniknionym, nieodwracalnym procesem, „losem świata”. Odległość przestaje mieć znaczenie, a miernikiem jej staje się prędkość. Granice i bariery kulturowe z perspektywy czasu są wtórnymi konsekwencjami tej prędkości.¹ Dokonująca się globalizacja wpływa na nasze codzienne życie, na wszystkie jego aspekty. Oddziałuje na sposób myślenia, postrzegania zjawisk, preferuje wartości i kulturę. Stawia wyzwania edukacji w różnych obszarach jej działalności i na różnych poziomach, w tym także w zakresie edukacji przedszkolnej.

Wszystkie państwa Unii Europejskiej winny dążyć do wspólnego celu w dziedzinie edukacji przedszkolnej, która polega na wdrażaniu dziecka do życia w społeczeństwie oraz uczenia żyć w zespole. W kilku krajach (Anglia, Irlandia, Dania), głównym zadaniem edukacji przedszkolnej jest uzupełnienie życia rodzinnego małych dzieci, których wychowanie odbywa się przede wszystkim w rodzinie. Nauczyciele odpowiedzialni są za rozwój i socjalizację.

W innych krajach (Belgia, Francja, Luksemburg, Grecja, Włochy, Hiszpania), kładzie się nacisk na wdrażanie dzieci do nauki, a edukacja przedszkolna ma za zadanie stopniowo wprowadzać dziecko w życie szkolne. Tendencja obserwowana w Europie sprowadza się do harmonijnego zespalania tych funkcji socjalizacji i nauczania².

Edukację - rozumienie tego słowa przyjmuję za W. Okoniem, który ujmuje je w sposób następujący. „Edukacja - (łacińskie *educatio* - wychowanie), ogół procesów, których celem jest zmienianie ludzi, przede wszystkim dzieci i młodzieży - stosownie do panujących w danym społeczeństwie ideałów i celów wychowawczych”³.

Obecnie upowszechnia się szerokie rozumienie tego terminu jako oznaczającego

---

¹ Z. Beuman, *Globalizacja*, 2000 r. s. 18

² *Kształcenie przedszkolne I podstawowe w krajach Unii Europejskiej* (red.) Elżbieta Hoffman, tłum. Iwona Michałowicz Eurydice, Warszawa, Krajowe Biuro Instytutu Badań Edukacyjnych, 1994.

³ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa, 1998.

ogół procesów oświatowo - wychowawczych, obejmujących kształcenie i wychowanie oraz szeroko pojmowaną oświatę. Według tej definicji przyjmuje się przebieg procesów wychowawczych występujących w rodzinie, w przedszkolu, szkole, w różnych jej płaszczyznach, na wszystkich etapach, grupie rówieśniczej, pod wpływem massmediów.

Edukacja, to wartość tworzona wspólnie, zarówno przez teoretyków jak i praktyków. Do jej podstawowych funkcji należy wspomaganie rozwoju jednostki i zapewnienie ciągłości kultury. Okres reformy winien stanowić impuls do podjęcia przez pedagogów istotnych problemów stojących przed edukacją. Należy dostrzegać wśród nauczycieli także przejawy twórczych postaw, zaangażowanie, troskę i odpowiedzialność za powierzoną im opiekę nad dziećmi.

Coraz większe oczekiwania i wymagania cywilizacyjne stawiane wobec systemu szkolnego czynią rolę nauczyciela znacznie bardziej złożoną i odpowiedzialną. W procesie dokonujących się przemian w poglądach na pracę przedszkola, szkoły coraz częściej podkreśla się, że o jakości życia grupy przedszkolnej decyduje to, co stanowi treść życia i działania grupy. Zawód nauczyciela, jako szczególnie dominująca wartość w kształtowaniu wiedzy i koncepcji młodego pokolenia w czasach dokonującej się transformacji systemowej, sam musi podlegać daleko idącym przemianom, nie tylko w zakresie merytorycznym ale i świadomościowym, metodycznym, a przede wszystkim osobowościowym. Przemiany dokonujące się w polskiej edukacji stawiają nauczycieli, w tym także nauczycieli przedszkoli wobec nowych wyzwań, weryfikacji dotychczasowych sposobów pracy oraz poszukiwań nowych, niekonwencjonalnych metod. Każdy nauczyciel powinien mieć zamiłowanie do zorganizowania aktywności dzieci. Obserwowane zajęcia edukacyjne, odzwierciedlają określoną koncepcję teoretyczną edukacji, urzeczywistnianą w praktyce pedagogicznej, w procesie wychowania, kształcenia przedszkolnego.

Wychowanie przedszkolne to edukacja poprzedzająca kształcenie na poziomie podstawowym. Początek i czas trwania jest zróżnicowany zależnie od kraju. Są kraje, które wychowaniem przedszkolnym obejmują dzieci 2-2,5 letnie, np. Belgia, Francja, Hiszpania, Izrael, Nowa Zelandia. Znacznie liczniejszą grupę stanowią kraje, w których edukacja przedszkolna rozpoczyna się w wieku 3 i 4 lat. Są kraje, nieliczne, które wychowaniem przedszkolnym obejmują dzieci 5-letnie (Islandia, Kuba), czy 6-letnie Dania, Finlandia. Są kraje, w których edukacja przedszkolna trwa 3 lata lub kraje z 2 letnią edukacją przedszkolną.⁴ Wspomnieć można, iż Polska znalazła się na 35 miejscu ze wskaźnikiem 42 % dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Mniejszy procent upowszechnienia niż Polska ma tylko 6 państw spośród 41 ujętych w Roczniku Statystycznym szkolnictwa z 1994 r. Dodać można, że w większości krajów europejskich do przedszkola uczęszcza około 90 %

⁴ S. Guz, *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa 1996, s. 24.

dzieci cztero i pięcioletnich. Z danych statystycznych obserwuje się, że upowszechnienie wychowania przedszkolnego spadło przede wszystkim w krajach Europy Środkowowschodniej, szczególnie w dużym stopniu w Bułgarii i Polsce. Polska spośród krajów europejskich, ma najmniejszy wskaźnik upowszechnienia edukacji przedszkolnej.⁵

Obserwuje się większość placówek wychowania przedszkolnego w miastach niż na wsi. Zmniejsza się też liczba dzieci 6-letnich objętych kształceniem przedszkolnym, mimo, iż ustawa o systemie oświaty gwarantuje im bezpłatną edukację przedszkolną na rok przed rozpoczęciem nauki szkolnej odnośnie realizacji podstaw programowych. Nie wszystkie dzieci korzystają z tego uprawnienia.⁶ Według ustawy o systemie oświaty, instytucjonalnym wychowaniem przedszkolnym objęte są dzieci od 3 do 6 lat, ściślej ujmując do chwili rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, a to w przedszkolach oraz oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych.⁷ Placówki wychowania przedszkolnego pracują w oparciu o ustawę o systemie oświaty i programy przez nie opracowane. Nauczyciele pracujący z dziećmi sześciolletnimi w oddziałach przedszkolnych mają do dyspozycji program, który zawiera takie same treści programowe.⁸ Obecnie są dwie formy edukacji przedszkolnej.

Formą podstawową jest przedszkole dla dzieci 3 - 6 lat. Oddział przedszkolny funkcjonujący w szkole podstawowej. Bez względu na to, gdzie się znajdują, powinny zachować odrębność programową i swoją specyfikę pracy pedagogicznej.⁹ Wśród zadań, które realizują, szczególnie akcentowanym i realizowanym w pracy z dziećmi 6-letnimi, jest elementarna nauka czytania i przygotowania do pisania. Dzieci uczęszczające do przedszkola już od najmłodszej grupy uczestniczą w zabawach, których celem jest między innymi doskonalenie mowy oraz funkcji analizatorów wzrokowego, słuchowego. Dla dzieci w oddziale przedszkolnym jest to pierwszy kontakt ze słowem pisanym.

Rola i cele edukacji przedszkolnej w zakresie nauki pisania

Edukacja jest dziedziną, która ustawicznie się zmienia. Próby jej doskonalenia obserwowalne są w różnych krajach świata, podobnie jak u nas. Pozostaje wciąż sprawą otwartą edukacja sześciolatków. Dla przyszłych sukcesów szkolnych dzieci ważne jest, aby na tym etapie zająć zachowały charakter atrakcyjnych zabaw,

⁵ Tamże, 24-25.

⁶ S. Guz, *Edukacja przedszkolna w okresie przemian*, Warszawa 1996, s. 44.

⁷ Tamże, s. 42.

⁸ Tamże, s. 82.

⁹ Tamże, s. 72.

stwarzały zadowolenie i radość z wykonywanych działań, uwzględniały ich indywidualne potrzeby i możliwości.

Celem edukacji przedszkolnej jest optymalizowanie rozwoju dzieci, przygotowanie ich do podjęcia nauki szkolnej oraz stopniowe włączanie w społecznie zaangażowaną działalność i współzycie ludzi. Realizacja tych celów wymaga:

- zapewnienia dzieciom odpowiednich warunków, celem zaspokajania ich różnorodnych potrzeb oraz rozwijanie wielostronnej aktywności,
- zorganizowanie bogatych i zróżnicowanych bodźców do wielostronnego rozwoju,
- tworzeniu warunków oraz sytuacji umożliwiających nawiązywanie kontaktów społecznych, gromadzenie doświadczeń i procesów uczenia się.

Przedszkole może te zadania realizować, dzięki temu, iż organizowany jest tam proces wychowania w sposób celowy, planowy, systematyczny. Nadto w warunkach sprzyjających rozwojowi dziecka, takich jak, między innymi, warunki materialne, przestrzeń, bogactwo różnorodnych przedmiotów, jakie może według swoich potrzeb, zainteresowań wykorzystywać.

Problematyka relacji między procesami rozwoju dziecka a wychowaniem i nauczaniem jest niezwykle ważna. Wiąże się z prowadzeniem szeregu badań empirycznych. Dla pedagogów istotne znaczenie posiada zarówno wiedza dotycząca psychicznego rozwoju dziecka, jak też o czynnikach determinujących ten rozwój. Od posiadania zasobu wiedzy o celach, treściach, formach, metodach oraz infrastrukturze środków dydaktycznych, wspierania rozwoju dziecka, wspomagania niepowtarzalnej osobowości, wpływu edukacji dorosłego na dziecko, zależy wielostronny rozwój i sukces edukacyjny. W całości kształcie procesu wychowania ważne są warunki emocjonalne, a to: właściwy klimat, atmosfera nauczyciela, stymulacja, wspomaganie, wspieranie każdego dziecka w rozwoju. Stwarza to możliwość uczenia się, uwzględniając odmienną poznawczą, odmienną sposobu poznawania i opanowywania przez nie rzeczywistości społecznej i przyrodniczej. Sytuacje pedagogiczne w przedszkolu winne być bogate, różnorodne, aby mogły dostarczać nie tylko nowej wiedzy, ale służyć porządkowaniu informacji już posiadanych, kształtowaniu nowych umiejętności. Wiara w siebie służy wielostronnemu rozwojowi i osiągnięciu przez nie gotowości do podjęcia nauki szkolnej, w tym nauki pisania. „System przygotowania do nauki pisania jest to wieloetapowy proces oddziaływania na dziecko zespołami bodźców, które w różnorodny sposób i stopniowo na coraz wyższym poziomie trudności mobilizują je do określonych działań psychomotorycznych, a następnie prowadzą do utrwalenia sprawności”.¹⁰ Każda sensowna działalność wymaga koncepcji, czyli namysłu. Koncepcja merytoryczna (czyli o co nam chodzi) wyznacza układ organizacyjny.

¹⁰ M. Dmochowska, *Zanim dziecko zacznie pisać*, Warszawa 1990, s.4.

Naturą, atrybutem każdego rozwijającego się dziecka, intuicyjnie odczuwaną jest potrzeba wyrażania siebie. Jest to zjawisko tak zwanej eksterioryzacji (uzewnętrznienia - osobowość dziecka jest obecna w dziełach przez nie wytworzonych). Forma wspomnianej eksterioryzacji jest system znaków językowych pojmowany w aspekcie semiotycznym. Dla przykładu możemy wyróżnić następujące systemy znaków, które winny być eksponowane w edukacji: znaki języka mówionego i pisanego, cyfry i różne ich układy, schematy do gromadzenia i porządkowania doświadczeń poznawczych, techniki plastyczne, znaki akustyczne, znaki motoryki czy „język ciała”. Przyjmując tę koncepcję za słuszną, należałoby eksponować w programach poznawanie przez dzieci zróżnicowanych rodzajów znaków ze względu na przedział czy obiekt procesu poznania.

Istotą pracy pedagogicznej jest organizowanie szeroko rozumianego doświadczenia dziecka. Doświadczenie to może być związane z przedmiotami, obiektami, światem fizycznym, doświadczenie społeczne skierowane wobec innych, kontakty z rówieśnikami, osobami dorosłymi, w tym i nauczycielem, doświadczenie symboliczne związane z poznawaniem nowych symboli – tworzenie nowych wartości intelektualnych, doświadczenie autokreacyjne, skierowane ku sobie. Jest to swobodne i intuicyjne budowanie siebie samego według własnego programu. Wszystko to prowadzi do zmiany zachowań, a zmiana jest podstawowym wskaźnikiem rozwoju. Ponadto, podstawową powinnością edukacyjną nauczyciela jest stymulowanie zróżnicowanego doświadczenia dziecka.¹¹

Współcześnie możemy wyróżnić co najmniej dwie idee edukacyjne funkcjonujące w praktyce pedagogicznej. Jedna eksponuje nauczanie, wychowanie, kształtowanie według zewnętrznie przyjmowanych wartości czy ideałów. Przeciwnością tej idei jest koncepcja rozwijania dziecka. Zakłada ona autonomiczność oraz wpływa w istotny sposób na funkcję nauczyciela. Ta koncepcja zakłada rolę nauczyciela proponującego, udzielającego odpowiedzi, informującego, oponującego, akceptującego, itp.¹² Jest to istotna zmiana funkcji nauczyciela we współczesnej edukacji. Okres przedszkolny to czas, w którym następuje intensywny rozwój wytwórczych rodzajów działalności: rysunku, lepienia, budowania, itp. Na tej podstawie odbywa się opanowanie społecznie wypracowanych wzorców, np. kształtów geometrycznych, a także rozwija się postrzeganie i szeroka orientacja w zewnętrznej, przedmiotowej rzeczywistości. W szybkim tempie postępuje rozwój intelektualny i rozwój mowy. Program pracy z dziećmi 6-letnimi uwzględnia zagadnienia związane z kształceniem i rozwijaniem sprawności językowych dzieci oraz nauki czytania i przygotowania do nauki pisania, elementy matematyki, poznawania otoczenia przyrodniczego i społecznego, kształcenie estetyczne i techniczne, zagad-

¹¹ R. Więckowski, *Ewolucja systemu doskonalenia nauczycieli w Polsce (w) Życie Szkoły*, 2001/3.

¹² M. Kielar-Turska, *Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata*, Warszawa 1992, s. 28.

nienia ochrony zdrowia i rozwoju fizycznego. W rozwoju społeczno-emocjonalnym dziecka, duże znaczenie ma rodzina. Tu dziecko uczy się odnoszenia do innych, panowania nad swoimi reakcjami, emocjami, wyrażania uczuć. Rodzice winni stopniowo umożliwić dziecku zabawę z rówieśnikami. Wówczas pod koniec wieku przedszkolnego będzie ono potrafiło nawiązywać kontakty z innymi dziećmi. O społecznej dojrzałości dziecka świadczy jego stopień samodzielności w różnych sytuacjach. Wdrażanie do wykonywania różnych prac uczy obowiązkowości, dążenia do osiągnięcia celu i pokonywania trudności. Pod koniec wieku przedszkolnego dziecko powinno umieć słuchać uważnie wypowiedzi innych osób, rozumieć polecenia dorosłych, swobodnie wypowiadać się w mowie potocznej. Mowa powinna być prawidłowa, co jest podstawą w nauce czytania i pisania.

Wprowadzenie w roku 1977 do wychowania przedszkolnego elementarnej nauki czytania, a także rozszerzenia tak zwanego przygotowania do nauki pisania, „rozdzielnie” nauki czytania od pisania itp. powoduje do dzisiaj kontrowersje i dyskusje.¹³ Realizowana w polskim systemie oświatowo-wychowawczym od 1977 r. elementarna nauka czytania, a nawet pisania, w placówkach wychowania przedszkolnego pozwoliła na zgromadzenie określonych doświadczeń, umożliwiających dalsze badania psychologów i pedagogów w tym zakresie¹⁴.

Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolletnimi, obowiązujący od 1977 roku, zakłada nie tylko elementarną naukę czytania i przygotowania do nauki pisania, ale w wyjątkowych sytuacjach właściwą naukę pisania przy wykorzystaniu zabawy, jako podstawowej formy zajęć dla dzieci w tym wieku. „W wypadku zaobserwowania samodzielnych prób pisania podejmowanych przez poszczególnych wychowanków, nauczyciel podtrzymuje to zainteresowanie dostarczając właściwych wzorów”¹⁵. Proces przygotowania dziecka do nauki pisania jest procesem bardzo długim, złożonym z wielu etapów. Obejmuje cały okres przedszkolny poczynszy już od 3-latków, wspomaga różne dziedziny rozwoju dziecka. Przygotowanie ręki i umysłu do przyszłej nauki pisania dotyczy, raczej ruchowego rozwoju dziecka i orientacji w przestrzeni, niżli jego możliwości graficznego odtwarzania. Chodzi o zabawy, ćwiczenia ruchowe jako składnik integralnego systemu przygotowania do pisania. Istotnym jest globalne i globalno-analityczne spostrzeżenie, synteza, cechy, stosunki między elementami całości, rozszerzenie pola widzenia dziecka i inne.¹⁶ Jeśli założeniem modyfikacji treści i metod pracy z dzieckiem jest uwzględnianie ciągłości w oddziaływaniach pedagogicznych w edu-

¹³ R. Więckowski, Zabawowe metody nauki pisania dzieci sześciolletnich. Wychowanie w przedszkolu, 1986, s. 399.

¹⁴ Tamże, s. 400.

¹⁵ Program wychowania w przedszkolu, 1981, s. 81.

¹⁶ R. Więckowski, Zabawowe metody nauki pisania dzieci sześciolletnich. Wychowanie w przedszkolu, 1986, s. 400.

kacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej, należy dzieci tak przygotowywać, aby potrafiły pisać znaki w odpowiednich liniach, czy kratkach w zeszytach, z uwzględnieniem umiejscowienia poszczególnych ich części składowych.

Przedszkolne przygotowanie dziecka do nauki pisania obejmuje doskonalenie orientacji w zakresie kierunków, rozwijania sprawności manualnych i umiejętności odwzorowywania, swobodne wykonywanie ruchów ciągłych z przetworzeniem obrazu ruchowego na graficzny i odwrotnie, wykonywanie elementów literopodobnych, wykorzystywanych w samodzielnej twórczości dekoracyjnej oraz umiejętne gospodarowanie miejscem na większej lub mniejszej płaszczyźnie papieru z wprowadzeniem zeszytu w okresie, w którym znacząca większość dzieci osiągnie wymaganą dojrzałość niezbędną do odwzorowywania znaków graficznych. Umiejętność odtworzenia wzoru stanowi podstawę nauki pisania¹⁷.

Współcześni rodzice przestali być biernymi konsumentami usług edukacyjnych. Są przekonani o znaczeniu wczesnych doświadczeń dziecka dla jego rozwoju. Nadto są przekonani o celowości instytucjonalnego wychowania i kształcenia, coraz częściej współuczestniczą w procesie organizowania i działalności pedagogicznej przedszkola, stając się podmiotami w procesie edukacyjnym.

Współdział nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań edukacyjnych przedszkola

Współdziałanie rodziców z przedszkolem daje dziecku możliwość łatwiejszego przejścia przez okres edukacji przedszkolnej, zaś nauczycielom pełniejsze, wielostronne poznanie możliwości fizycznych, intelektualnych, społecznych, twórczych dzieci. Przedszkole jest bez wątpienia ważnym ogniwem edukacji. Współdziałanie - udział w jakimś przedsięwzięciu wspólnoty z kimś innym; uczestnictwo w czymś wspólnie z innymi... zaprosić kogoś do współdziałania w przedsięwzięciu¹⁸. Jednym z elementów planowania organizacji i funkcjonowania życia przedszkolnego stanowi współdziałanie rodziców z nauczycielami. Choć sam fakt nie budzi wątpliwości, jego eksponowanie skłania do refleksji. O tym, jak dalece w procesie edukacyjnym przedszkola uczestniczą rodzice, decydują nauczyciele, mimo iż dotyczy on dzieci. Współczesne tendencje w pedagogice przedszkolnej charakteryzują się ujmowaniem rodziców jako podmiotu procesu wychowawczego, potencjalnie najlepszych uczestników, nie tylko wspierających bazę materialną, ale przede wszystkim nauczyciela i własne dziecko w procesie edukacji. W odniesieniu do zależności między efektami aktywności edukacyjnej dzieci a współdziałaniem rodziców z przed-

¹⁷ Tamże.

¹⁸ M. Szymczak, Słownik języka polskiego, red. M. Szymczak, Warszawa 1983, s. 769.

szkołem R. Więckowski zwraca uwagę głównie na preferowanie przez nauczyciela metody pracy z dzieckiem. Ekspozowanie metod diagnostycznych pozwala określić jego umiejętności utożsamianych z rozwojem. Autor ukazuje wyższość metod obserwacyjnych, pozwalających na ujmowanie rozwijającego się dziecka w sposób dynamiczny. Innym aspektem między stymulowaniem aktywnością edukacyjną dziecka a współdziałaniem rodziców a przedszkolem jest potrzeba uczestniczenia dzieci w bieżącym życiu społecznym różnych środowisk np.. przedszkolnego, rodzinnego, rówieśniczego. Współdziałanie między przedszkolem a domem jest możliwy tylko wówczas, gdy obserwuje się pewne efekty. Istotnym jest, by ekspozować walory oddziaływania rodziców, które pomagają dostrzegać, trafnie rozumieć oraz umiejętnie oceniać zjawiska, poglądy obecnie zmieniającej się rzeczywistości cywilizacyjnej i edukacyjnej.

Rodzice nie tylko mogą, ale powinni stawać się częścią przedszkolnego życia dziecka. Jeśli rodzice i nauczyciele potrafią wykorzystać w pełni swe możliwości i jako pełnoprawni partnerzy dobrze ze sobą współpracować, w stosunkach pomiędzy nimi występuje harmonia i zrozumienie. To inspiruje do budowania przestrzeni rodzinnej - przedszkolnej, zarysowującej się jako istotna część przestrzeni edukacyjnej. Wspólna koncepcja edukacyjna, wizerunek przedszkola, tworzenie właściwego klimatu, atmosfery to wspólny dla nauczycieli, dzieci, rodziców znak rozpoznawczy, w dążeniu do optymalizacji zadań pedagogicznych. Można sformułować zdanie o aktualnym współuczestnictwie, współdziałaniu rodziców w procesie edukacji - „otwieramy się na innych, dostrzegamy w nich godnych partnerów własnych zmagani i wspieramy ich w wysiłkach i dążeniach ku temu, czemu razem nadajemy sens i znaczenia¹⁹.

Dzieci odczuwają głęboką potrzebę wyrażania swoich uczuć, przeżyć, myśli. Rozwijają się szybciej i intensywniej. Formułują pytania i szukają na nie odpowiedzi, które pojawiają się w czasie poznawania najbliższego otoczenia. Potrzebę komunikowania się z innymi, wyrażania siebie, własnych zainteresowań, dążeń, stwarza współczesna edukacja przedszkolna.

Mając to wszystko na uwadze, przy organizowaniu sytuacji edukacyjnych należy zadbać o to, aby właściwe czynności uczenia się łączyły się z zainteresowaniami dziecka, były dla niego atrakcyjne, dostarczały radości z wykonywanych działań, a nie były wykonywane na skutek poleceń nauczyciela. Wśród wielu zadań i funkcji wychowania przedszkolnego jedna z nich polega na przygotowaniu dziecka do podjęcia nauki szkolnej, nauki pisania.

Przygotowanie do szkoły to ważne zadanie wychowania przedszkolnego, jednak nie można zapomnieć, że dziecko przygotowuje się nie tylko do szkoły, ale i do

---

¹⁹ W Kuśnierz, Współdziałanie nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły. Życie Szkoły, 2001/3, s. 144.

bardziej oddalonej przyszłości. Roczny pobyt dzieci 6-letnich w tak zwanej klasie zerowej, oraz systematyczna praca, według programu, dostosowanego do potrzeb rozwojowych danej grupy, może zapewnić dzieciom osiągnięcie poziomu dojrzałości szkolnej, przygotowania do nauki pisania.

Program, jako zasadniczą sprawę, wysuwa wyrównanie niedoborów rozwoju wszystkich dzieci, traktowanych indywidualnie. Rozwijanie sprawności poznawczych, ruchowych, manualnych, muzycznych, przyswajanie zasad społeczniana, wdrażanie do samodzielności w pracy i myśleniu, w logicznym wypowiedaniu swoich przeżyć i sądów - to główne punkty programu. Ale program zawiera również troskę o możliwie najlepsze przystosowanie dzieci do wymogów życia szkolnego, sugeruje nauczycielowi sześciolatków dążyć do ściślej współpracy ze szkołą. W procesie przygotowania dzieci do życia szkolnego istotną rolę odgrywa współpraca z rodzicami.

Sprawność ruchowa dziecka i związane z nią umiejętności powinny być na takim poziomie, aby gwarantowały samodzielność w zakresie samoobsługi. Sprawność manualna umożliwia opanowanie umiejętności posługiwania się ołówkiem, kredką, nożyczkami, co pozwoli na rozwijanie twórczości dziecka, a w szczególności przyswajanie sztuki pisania i szybkie zautomatyzowanie tej czynności. Dojrzałość społeczna, a przede wszystkim takie cechy, jak staranność, obowiązkowość, systematyczność, ambicje i zdolność do samooceny, odgrywają ważną rolę w procesie nauki pisania. Usprawnienie ręki ma duże znaczenie dla nauki pisania. A uzyskany ten pozytywny efekt poprzez działalność plastyczną i czynności graficzne. Przy nauce pisania niezbędną jest koordynacja wzrokowo-ruchowa oraz kontrola wzroku nad czynnościami ręki.

Nie wszystkie dzieci rozwijają się jednakowo. Każde ma swoją indywidualną drogę rozwoju. Różnice indywidualne stwierdza się w ogólnym rozwoju psychoruchowym dziecka, a także w zakresie różnych funkcji. U ich podłoża można odnaleźć uwarunkowania biologiczne i społeczno-wychowawcze. Dzieci przychodzące do przedszkola lub klasy zerowej tylko pozornie mają równy start. Poziom rozwoju w znacznym stopniu zależy od rodziny, środowiska rodzinnego.

Wśród wielu czynników determinujących rozwój dziecka między innymi wpływa miejsce zamieszkania, wykształcenie rodziców, uczęszczanie lub nieuczęszczanie do przedszkola. Ważne są bodźce, których dostarcza środowisko, a także możliwości nabywania doświadczeń życiowych.

Przedstawione badania w zakresie efektywności „przedszkolnej nauki pisania” i „oddziały przedszkolnego”, wykonane na małej populacji, mogą stanowić przyczynek w zakresie stopnia realizacji programu edukacji przedszkolnej z dziećmi sześciolletnimi, jak też mogą być inspiracje do dalszych badań²⁰.

²⁰ R. Więckowski, Zabawowe metody nauki pisania dzieci sześciolletnich., Wychowanie w przedszkolu, 1986/2, s. 40.

Metody oraz zakres badań

Przeprowadzone były badania w powiecie tarnowskim (badania prowadziła pod moim kierunkiem między innymi mgr Alina Chrzanowska), chodziło o próbę znalezienia odpowiedzi na następujące pytania:

1. czy i jaki jest zakres różnic w poziomie gotowości do nauki pisania oraz umiejętności pisania pomiędzy dziećmi, które tylko 1 rok objęte są formami wychowania przedszkolnego, a dziećmi, które przez kilka lat uczęszczały do przedszkola?
2. czy i w jakim stopniu odmienność metod i form stosowanych w edukacji przedszkolnej z dziećmi uczęszczającymi do przedszkola 1 rok i 4 lata wpływa na osiągnięcie umiejętności pisania?
3. czy występuje zależność pomiędzy czasem pobytu dziecka w placówkach wychowania przedszkolnego a przygotowaniem do umiejętności pisania sześciolatków?

Badania miały charakter diagnostyczny. Zmiennymi niezależnymi były metody i formy pracy przedszkola przygotowujące do nauki pisania oparte na zabawach: kształtujące orientację w kierunkach przestrzennych oraz pamięć ruchową, rozwijanie motoryki oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej, zabawy wdrażające do gospodarowania własnymi ruchami, zabawy rozwijające wyobraźnię wzrokowo-kinestetyczną, zabawy rozwijające sprawność manualną poprzez działalność plastyczno - konstrukcyjną. Zmienną zależną była umiejętność do pisania. Badaniami objęto 23 dzieci z przedszkola i 21 dzieci z oddziału przedszkolnego funkcjonującego przy szkole podstawowej tylko rok. Obie placówki znajdują się na wsi.

Treść i metody pracy w zakresie przygotowania do nauki pisania.

B. Sawa uważa, że „mechanizm rozwoju pisma polega na kształtowaniu się umiejętności wzrokowego rozróżniania liter i wyrazów. Dziecko musi prawidłowo spostrzegać kształty liter i dostrzegać między innymi różnice, dzięki którym litery mają odrębne znaczenie”.²¹ Celem nauki w pierwszym roku jest właśnie mocne powiązanie dźwięku słowa z jego obrazem graficznym i ruchami niezbędnymi do zapisania go.

---

²¹ B. Sawa, Jeżeli dziecko źle czyta i pisze, Warszawa 1994, s. 66.

A. Brzezińska i M. Płócienniczak, określają, iż „nabywanie mowy pisanej jest niezwykle skomplikowanym i długotrwałym procesem angażującym wiele rozmaitych czynności dziecka: sensorycznych, ruchowych i umysłowych”²².

R. Więckowski, stwierdza, iż przygotowanie do nauki pisania trwa przez cały okres pobytu dziecka w przedszkolu, obejmuje ono:

- prowadzenie zajęć i zabaw ruchowych, mających dziecku ułatwić poznanie schematu ciała i kierunku (np. rzucanie do celu),
- stwarzanie warunków do swobodnej działalności artystyczno -konstrukcyjnej oraz organizowanie zabaw, gier, oraz zajęć polegających na wykonywaniu różnych zadań.²³

Powstaje pytanie: jak postępować, aby opanowanie techniki pisania przebiegało tak, by większość dzieci mogła w sposób możliwie najłatwiejszy pokonywać trudności. Dziecku trzeba pozostawić czas na jego własną pracę umysłową, której po za nim nikt nie może wykonać. A Brzezińska, M. Burtowy wskazują, iż umiejętności nauki pisania jest efektem rozwoju, w którym ważną rolę odgrywają zabiegi wychowawczo-dydaktyczne dorosłych, nauczycieli przedszkola oraz rodziców. Gotowość do nauki pisania trzeba wykształcić przez stwarzanie dziecku sprzyjających warunków stymulujących jego rozwój.²⁴

Proces przygotowania dziecka do nauki pisania jest już realizowany w grupie trzylatków i kontynuowany na coraz wyższym poziomie w kolejnych latach edukacji przedszkolnej. Osiągnięty poziom umiejętności do nauki pisania przez dziecko kończące edukację przedszkolną, jest efektem pracy wychowawczo - dydaktycznej realizowanej już w młodszych grupach wiekowych - trzy - cztero - pięcioletków. Proces ten obejmuje doskonalenie orientacji w zakresie kierunków, rozwijania sprawności manualnych, umiejętności odwzorowywania, swobodne wykonywanie ruchów ciągłych z przetwarzaniem obrazu ruchowego na obraz graficzny i odwrotnie, wykonywanie elementów literopodobnych wykorzystywanych w samodzielnej twórczości dekoracyjnej oraz umiejętne gospodarowanie miejscem na większej lub mniejszej płaszczyźnie papieru z wprowadzeniem kartek z liniami w okresie, w którym większość dzieci osiągnie wymaganą dojrzałość niezbędną do odwzorowywania znaków graficznych. Umiejętność odtworzenia wzoru stanowi podstawę nauki pisania.

W celu określenia umiejętności nauki pisania w obu badanych grupach :

A - 6-latków grupa przedszkolna

B - 6-latków grupa oddziału przedszkolnego,

²² A. Brzezińska i M. Płócienniczak, Rozwijanie gotowości do pisania u dzieci sześciolatków. Kwartalnik Pedagogiczny 1981/4, s. 126.

²³ R. Więckowski, Zabawowe metody nauki pisania dzieci sześciolatków. Wychowanie w przedszkolu 1986/2 s. 401.

²⁴ A. Brzezińska, M. Burtowy, 1985 s. 105.

zastosowano następujące metody badawcze:

- obserwację - mającą na celu ustalenie poziomu rozwoju sprawności manualnej i psychomotorycznej dzieci 6-letnich,
- test pedagogiczny - badający dojrzałość szkolną do nauki pisania wg A. Brzezińskiej,
- wywiad z nauczycielami realizującymi przygotowanie do nauki pisania w przedszkolu i oddziale przedszkolnym,
- analiza dokumentacji przedszkolnej (karty 6-latków, zeszyt obserwacji, dziennik, plany) - celem ustalenia czynności pedagogicznych w zakresie rozwoju umiejętności nauki pisania.

Przy ocenie strony graficznej pisma, oparto się na koncepcji M. Cackowskiej, brano pod uwagę następujące rodzaje zniekształceń pisanych znaków literopodobnych:

- deformacja kształtu znaków literopodobnych,
- zniekształcenie linii w obrębie znaku literopodobnego „pismo drżące”,
- niewłaściwe łączenie znaków literopodobnych,
- zniekształcenie proporcji znaków literopodobnych,
- niewłaściwe rozmieszczanie znaków literopodobnych w liniaturze (niedociąganie lub przekraczanie linii),
- niejednorodny kierunek pochylania znaków literopodobnych.

Wszystkie próby badawcze potwierdzają efektywność realizowanych zajęć w zakresie tak zwanej „przedszkolnej edukacji pisania”. Wyższą efektywność wykazały dzieci uczęszczające dłużej do przedszkola od dzieci z oddziału przedszkolnego.

Dzieci z grupy A - przedszkolnej, pisały starannie, czego wyrazem jest niższy wskaźnik błędów graficznych. Poziom graficzny pisma dzieci z oddziału przedszkolnego grupy B obniżyły błędy typu motorycznego, takie jak: niewłaściwe rozmieszczanie znaków literopodobnych w liniaturze, być może jest to wynik słabej precyzji ruchów palców, zniekształcenie linii w obrębie znaku literopodobnego („pismo drżące”) oraz wadliwe łączenie znaków literopodobnych, świadczy o tym, że dzieci piszą każdy znak osobno, nie zaś ruchem płynnym. Dzieci objęte przez dłuższy okres czasu edukacją przedszkolną wykazały wyższy poziom sprawności graficznych niż dzieci uczęszczające do oddziału przedszkolnego - jeden rok.

Przy badaniu kolejnym testem wyniki były zbliżone w obu grupach. Istotne różnice zarysowały się w zakresie odwzorowywania znaków literopodobnych. Stosunkowo najtrudniejsze dla dzieci z oddziału przedszkolnego okazało się zadanie polegające na dokończeniu rozpoczętych szlaczek. Szlaczki były rysowane niestarannie, niewłaściwie rozmieszczane były w liniaturze, dzieci nie zachowały pro-

porcji między poszczególnymi znakami oraz w kilku przypadkach nie dokończyły rozpoczętej pracy.

Opanowanie przez dziecko sześciolatnie trudnej, skomplikowanej sztuki pisania wymaga dużego nakładu pracy, czasu i energii nie tylko ze strony dziecka, ale również ze strony nauczyciela. Stąd też w edukacji przedszkolnej dziecka, w toku pokonywania znacznych trudności związanych ze „sztuką pisania” należy tworzyć określone sytuacje inspirujące do działań w tym i do kreślenia liter, wyrazów, szlaczków zarówno w pracy przedszkola jak też domu rodzinnego. Nauczyciele powinni stymulować dziecko do tych zajęć, rodzice tworzyć klimat w domu do podejmowania tych inicjatyw. Akceptować każdy wysiłek dziecka dając mu przeżycie radości z dobrze wykonywanych działań. To będzie wpływało na motywacje dziecka do pożądanego aktywności, a w następstwie wpływało na rozwój i doskonalenie umiejętności nauki pisania.

Zakończenie

Aby dziecko sześciolatnie było przygotowane do nauki pisania, musi być duży wysiłek edukacyjny nauczycieli i rodziców. Każde dziecko ma swój indywidualny rytm rozwoju, inaczej odbiera bodźce zewnętrzne, inaczej przeżywa oraz inaczej interpretuje zjawiska. Bogactwo i różnorodność sytuacji dydaktycznych umożliwi rozwój poszczególnych funkcji między innymi wzrokowych, słuchowych, kinestetyczno- ruchowych, tak bardzo potrzebnych w nauce pisania. Im dziecko wcześniej uczestniczy w tym bogactwie sytuacji, im ma większą możliwość poznawania, doświadczenia, przeżywania, tym nabywanie tej „trudnej sztuki” rozwoju umiejętności pisania będzie „płynniejsze”, łatwiejsze, co potwierdziły te skromne badania 6-latków z przedszkola i z oddziału przedszkolnego.

Warto w tym miejscu nadmienić także, iż dzieci uczęszczające do przedszkola pochodziły z rodzin z wykształceniem wyższym i średnim. U sześciolatek z oddziału przedszkolnego w dużej mierze rodzice legitymowali się wykształceniem zawodowym - ojcowie, a matki średnim. Sytuacja rodzinna, atmosfera życia, postawy rodziców względem siebie oraz dzieci, więzi emocjonalne, oraz różnorodność sytuacji edukacyjnych ma znaczący wpływ na rozwój umiejętności do nauki pisania badanych dzieci. Można tu wspomnieć o podobnych problemach, które były przedmiotem szczególnych rozważań w innych regionach kraju.

D. Waloszek w swoich badaniach ukazuje, iż według opinii nauczycieli klas początkowych wzrasta liczba dzieci z trudnościami w nauce właśnie wśród absolwentów oddziałów przy szkołach, w następującej kolejności z oddziałów zlokalizowanych w przedszkolach. Wśród dzieci 6-letnich, które uczęszczały do przedszkola dłużej niż rok, trudności występują w znacznie mniejszym za-

kresie.²⁵ Autorka podkreśla, że w dobrze zorganizowanej edukacji przedszkolnej kryją się ogromne szanse na wykształcenie ludzi do „zmian”, „do kultury”, wychowanie „do różnic”.²⁶

Podsumowując można stwierdzić, że w procesie nauki pisania w edukacji przedszkolnej mogą być łączone różne formy działalności nauczyciela i dzieci. Przejawiać się mogą w:

- łączeniu nauki pisania z innymi formami działalności 6-latków, tak by stanowiły integralną część poczynań nauczyciela i dzieci,
- rozwijaniu aktywnej postawy wychowanków w stosunku do tej dziedziny umiejętności, kształtowały motywację do pisania,
- tworzeniu sytuacji wyzwalających poczucie zadowolenia i sukcesu, które powodują, iż będą samodzielnie podejmowały różnorodne działania zapewniające im efektywność w rozwoju i kształtowaniu umiejętności pisania.

Nawiązując do tematu konferencji Rodzice - dziecko - nauczyciel - konteksty rozwoju i edukacji, najważniejsze jest z tego, co możemy dać naszym dzieciom, jest radość z nauki. Popierać samodzielność dziecka, dać mu czas, pozwolić na pomyłki, nie poprawiać od razu. „Pomóż mi samemu to zrobić” kończąc słowami M. Montessori.

Bibliografia:

- Bauman Z. ; Globalizacja , Warszawa 2000 r.
- Brzezińska A. Płócienniczak M.; Rozwijanie gotowości do pisania u dzieci sześciolletnich. Kwartalnik Pedagogiczny 1981/4
- Brzezińska A. Burtowy M. ; Psychopedagogiczne problemy edukacji przedszkolnej. UAW, Poznań 1985 r.
- Dmochowska M. ; Zanim dziecko zacznie pisać. Warszawa 1990 r.
- Guz S.; Edukacja przedszkolna w okresie przemian. Warszawa 1996 r.
- Kielar - Turska M.; Jak pomagać dziecku w poznawaniu świata. Warszawa 1992 r.
- Kształcenie przedszkolne i podstawowe w krajach Unii Europejskiej (red. Elżbieta Hoffman, tłum. Iwona Michałowicz „EURYDICE”. Warszawa, Krajowe Biuro Instytutu Badań Edukacyjnych, 1994 r.
- Kuśnierz W.; Współdziałanie nauczycieli z rodzicami w realizacji nowych zadań szkoły. „Życie szkoły” 2001/3

²⁵ D. Wałoszek, Przygotowanie dzieci 6 - letnich do podjęcia zadań szkolnych. Zielona Góra, 1993, s. 26.

²⁶ D. Wałoszek, Najmłodszym wszystko co najlepsze. „Wychowanie w przedszkolu”, 1997.

- Okoń W.; Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa 1998 r.
- Słownik języka polskiego, pod red. M. Szymczak, PWN Warszawa 1983 r.
- Sawa B.; Jeżeli dziecko źle czyta i pisze. Warszawa 1994 r.
- Więckowski R.; Ewaluacja systemu doskonalenia nauczycieli w Polsce. W: „Życie szkoły” 2001/3
- Więckowski R.; Wychowanie przedszkolne - podstawowym etapem edukacji - „Wychowanie w Przedszkolu”. 1994/9
- Więckowski R.; Zabawowe metody nauki pisania dzieci sześciolletnich. „Wychowanie w Przedszkolu”, 1986/2
- Wałoszek D.; Przygotowanie dzieci 6-letnich do podjęcia zadań szkolnych. Zielona Góra, 1993 r.
- Wałoszek D. Najmłodszym wszystko co najlepsze. „Wychowanie w Przedszkolu” 1997/8

Summary

Teachers and parents have to put a lot of educational effort so that a six - year - old child could be prepared for learning of writing. Each child has its own individual rhythm of development, each one feels external stimuli differently as well as experiences and interprets phenomena variously. Abundance and diversity of teaching situations enable development of visual, auditory, motional and other individual functions so much necessary in learning of writing.

The sooner children participate in that variety of situations and the greater chance they have to experience then, the easier and „more fluently” they acquire „the difficult art” of writing. It has been confirmed by my modest research carried out on a group of six-year - old children from a kindergarten.

To sum up, it can be stated that in the process of learning to write in pre-school education different forms of children's and teacher's activities could be joined together. For example:

- joining the learning of writing by six-year - old children to other forms of activities so that - could determine an integral part of children's and teacher's actions,
- developing pupil's active attitudes to ability of writing, shaping motivation for writing,
- creating situations stimulating the feeling of satisfaction and success that make children do various activities on their own to attain efficient development and shape their ability to write.